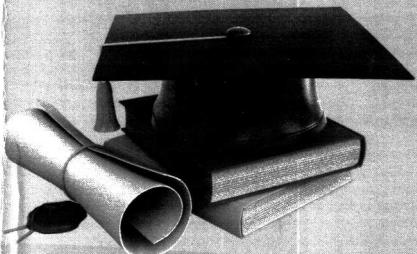

ІНСТИТУТ ПРОБЛЕМ ВИХОВАННЯ НАПН УКРАЇНИ
КІЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
ПЕДАГОГІЧНИЙ ІНСТИТУТ

Перлини наукового пошуку

Збірник
наукових
статей

Київ
2016

ЗМІСТ

РОЗДІЛ І. СПІЛЬНА ДОСЛІДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ НАУКОВЦІВ І МАГІСТРІВ	
Ващенко О.М., Антонян Л.М. Формування в учнів 3-х класів навичок здорового способу життя у позаурочній діяльності	6
Ващенко О.М., Сударєва А.І. Роль і місце фізичного виховання у формуванні навичок здорового способу життя молодших школярів	16
Ващенко О.М., Хижняк А.О. Формування готовності майбутніх учителів початкової школи до організації фізкультурно-оздоровчої діяльності: теоретичний аспект	25
Вишнівська Н.В., Пилипчук Н.М., Підготовка майбутнього вчителя початкової школи до впровадження інформаційно-комунікаційних технологій навчання на уроках «Я у світі»	32
Волинець К.І., Погоріла Д.О. Підготовка майбутнього вчителя початкової школи до використання дидактичних ігор на уроках математики	41
Волинець К.І., Рижук Т.М. Підготовка майбутнього вчителя початкової школи до формування пізнавального інтересу учнів на уроках математики	51
Канішевська Л.В., Ващенко С.В. Діагностика готовності майбутніх учителів початкової школи до формування гуманних відносин молодших школярів	62
Кравченко Т. В., Бородавко М. О. Формування готовності майбутнього вчителя початкової школи до професійної діяльності: теоретичний аспект	69
Кравченко Т.В., Замишляк І.В. Сутність готовності майбутнього вчителя до екологічного виховання у професійній діяльності	78
Кравченко Т.В., Козирєва Д.Л. Підготовка майбутнього вчителя початкової школи як наукова проблема	86
Кравченко Т. В., Кривошай Т.В. Формування готовності майбутнього вчителя початкової школи до набуття професійно значущих якостей: теоретичний аспект	94
Кравченко Т.В., Руденко М.С. Теоретичні засади формування готовності майбутнього вчителя початкової школи до професійної діяльності	102
Кравченко Т.В., Сараєва Т.О. Формування готовності майбутнього вчителя початкової школи до розвитку мислення учнів на уроках природознавства	113
Набільська О. В., Симоненко К. О. Використання інтерактивного навчання у початковій школі на уроках природознавства	121
Романенко Л.В., Бойко О.Г. Актуальність проблеми підготовки студентів до формування поняттєвого мислення молодших школярів	132
Романенко Л.В., Опанасенко О.В. Аналіз практики підготовки студентів до розвитку творчих здібностей молодшого школяра	139

Стадник Н.В., Барабаш Н.В. Структурні компоненти готовності майбутніх учителів початкової школи до організації дослідницької роботи молодших школярів у природі	147
Стадник Н.В., Бурка К.К. Теоретичні підходи до визначення готовності майбутнього вчителя початкової школи до роботи з обдарованими учнями	154
Стадник Н.В., Мажуровська К.Є. Складові готовності майбутніх учителів до громадянського виховання молодших школярів	160
РОЗДІЛ II. НАУКОВІ ДОРОБКИ МАГІСТРІВ	
Антонян Л.М. Особливості організації позаурочної діяльності у початковій школі	166
Барабаш Н.В. Сутність поняття «дослідницька робота молодших школярів у природі»	176
Бородавко М.О. Основні підходи до розкриття сутності поняття «педагогічна технологія»	182
Бурка К.К. Структура готовності майбутнього вчителя початкової школи до роботи з обдарованими учнями	191
Ващенко С.В. Аналіз стану готовності майбутніх учителів початкової школи до формування гуманних відносин молодших школярів	197
Замишляк І.В. Організація екологічного виховання молодших школярів на уроках природознавства засобами проектної діяльності	204
Козирєва Д.Л. Розвиток логічного мислення молодших школярів на уроках математики: актуалізація проблеми	212
Кривошій Т.В. Формування готовності майбутнього вчителя початкової школи до набуття професійно значущих якостей	220
Літвін В.О. Роль і місце наочності на уроках математики в початковій школі	229
Мажуровська К.Є. Особливості підготовки майбутніх учителів до громадянського виховання молодших школярів	238
Пилипчук Н.М. Сучасні підходи до використання інформаційних технологій на уроках «я у світі»	247
Погоріла Д.О. Використання дидактичних ігор на уроках математики в початковій школі	253
Рижук Т.М. Дидактична гра як засіб формування пізнавального інтересу молодших школярів на уроках математики	264
Руденко М.С. Основні підходи до організації дослідницької діяльності молодших школярів	271
Сараєва Т.О. Авторська технологія «Creative case» як засіб формування готовності майбутнього вчителя до розвитку мислення учнів	280
Сударєва А.І. Фізичне виховання як чинник здорового способу життя молодшого школяра	289

Хижняк А.О. Сутність поняття «фізкультурно-оздоровча діяльність початкової школи»	296
РОЗДІЛ III. НАУКОВІ ДОРОБКИ НАУКОВЦІВ ТА ВЧИТЕЛІВ-ПРАКТИКІВ	
Вишнівська Н.В. Теоретична складова підготовки педагогів шкіл-інтернатів до виховання милосердя в учнів молодшого шкільного віку	303
Гордієнко Н.П. Аналіз шляхів реалізації науково-методичної проблеми навчального закладу	311
Кошман П. Я. Підготовка майбутнього вчителя до використання наочних засобів на уроках трудового навчання в початковій школі	318
Крутенко О.В. Шляхи формування патріотичних почуттів школярів (у контексті творчої спадщини О. Захаренка)	326
Нестеренко А.В., Макієнко Н. М. Засоби підготовки майбутніх учителів до педагогічної культури спілкування з батьками учнів	334
Олійник І.В. Використання інформаційно-комунікаційних технологій на уроках музичного мистецтва	340
Романенко Л.В., Романенко К.А. Моделювання здоров'язбережувального середовища навчального закладу	346
Соломенцева Л.М. Техніки ефективного засвоєння інформації	355
Стасєсса М.А. Окремі аспекти історичного розвитку неформального професійного навчання в Україні	360
Стецюк С.А. Активна пошукова робота – найдієвіший шлях до вивчення історії рідного краю	374

Романенко Л. В.

старший викладач, кандидат педагогічних наук

Педагогічного інституту Київського університету ім. Бориса Грінченка,

Романенко К. А.

викладач Університетського коледжу

Київського університету ім. Бориса Грінченка

МОДЕЛЮВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Анотація. У змісті публікації висвітлюються основні підходи до створення здоров'язбережувального освітнього середовища вищого навчального закладу, характеризується його модель як цілісний педагогічний конструкт.

Ключові слова: збереження здоров'я, здоров'язбережувальне освітнє середовище, моделювання освітнього середовища.

Постановка проблеми. На сучасному етапі суспільного розвитку, актуальність проблеми створення освітнього середовища, сприятливого для збереження здоров'я студентів вищого навчального закладу, зумовлена необхідністю його приведення у відповідність до наявних соціально-економічних, екологічних, педагогічних умов та трансформаційних змін у вищій освіті. Традиційно освітнє середовище навчальних закладів, яке задовольняло суспільство попереднього історичного етапу розвитку України, створювалося на засадах тоталітарно-авторитарної педагогіки. З розгортанням процесів гуманізації та демократизації, що зумовлюють корінні перетворення в суспільстві загалом, гостро посталася проблема забезпечення відповідності професійної освіти соціальним вимогам нового часу. Законами України «Про освіту», «Про вищу освіту» та іншими нормативними документами визначені провідні цілі та завдання збереження здоров'я дітей і молоді в освітньому середовищі як ключової вимоги соціального замовлення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема взаємодії людини та середовища, його значущості для розвитку людської особистості не є новою для науки, вона була предметом досліджень К. Абульханової-Славської, Л. Виготського, М. Моисеєва, Дж. Роттера, О. Леонтьєва, С. Рубінштейна, Д. Стоколса, В. Шинкарука, Г. Щедровицького, В. Ясвіна та інших. Філософія, синтезуючи аналітичні дані багатьох наукових галузей, розглядає життя людини в його взаємозв'язку з навколошнім середовищем. Теоретико-методологічною продуктивністю щодо розв'язання проблеми створення освітнього середовища для дітей і молоді, котрі здобувають освіту, виділяються положення С. Рубінштейна [5] про людину як суб'єкта своєї життєдіяльності, причинну обумовленість розвитку особистості її власною активністю та ідея Л. Виготського щодо визначального впливу на розвиток людини її життєвого середовища [1]. У професійній освіті проблемі

створення освітнього середовища присвячені роботи Д. Гоменюка, Н. Кудикіної, Н. Ничкало, В. Радкевич, О. Юденкової та інших дослідників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми, засвідчує, що нині активно впроваджується ідеологія вищої освіти, провідною ідеєю якої є реалізація оновленого погляду на формування майбутнього фахівця як такої особистості, котра здатно до самовдосконалення та саморозвитку, а на цьому ґрунтуючись її свідоме ставленні до власного здоров'я та здоров'я інших людей, як до найвищої особистісної і соціальної цінності. Зазначена ідеологія може бути реалізована лише на науково обґрунтованих засадах педагогічної діяльності вищих навчальних закладів, завданням яких є цілеспрямоване створення освітнього середовища, сприятливого для збереження здоров'я у процесі підготовки майбутнього вчителя початкової школи до професійної діяльності.

Метою статті є висвітлення основних підходів до формування здоров'язбережувального освітнього середовища навчального закладу та характеристика його моделі як цілісного педагогічного конструкту, функції якого реалізуються за вектором «мета – результат».

Виклад основного матеріалу. У широкому розумінні здоров'я студента – нормальний стан його організму, основними ознаками якого є оптимальна саморегуляція, максимальна узгодженість у діяльності всіх органів та систем, рівновага поміж організмом та зовнішнім середовищем та відсутність хворобливих проявів. В основі здоров'я лежить здатність організму пристосовуватися до впливів різноманітних чинників зовнішнього середовища. Завдяки цьому здоровий студент здатний витримувати значні фізичні та психічні навантаження і при цьому почувати себе комфортно у різних сферах життя та мати повноцінну працездатність в різних, навіть несприятливих, умовах. Здоров'я – це здатність організму перебувати в рівновазі з оточуючим середовищем. Таким чином, здоров'я студента вищого навчального закладу доцільно розглядати не лише як нормальний стан

організму, а також як здатність активно та повноцінно пристосовуватись до змін оточення. На підставі аналізу змісту дефінітивної характеристики поняття «здоров'я», узагальнено можна визначити, що під здоров'язбереженням треба розуміти процес збереження і розвитку біологічних, фізіологічних, психічних функцій людського організму, оптимальної працездатності та соціальної активності особистості у динамічно змінюваних умовах життя.

Здоров'я студента вищого навчального закладу – структурно складне явище, яке нині дослідники розглядають через взаємодіючи та взаємозалежні складові – фізичне, соціальне, психічне, духовне здоров'я особистості. Фізичне здоров'я характеризує якісний стан тілесно-фізичної сфери особистості учня та його фізичний розвиток, здатність пристосовуватися до змін навколошнього середовища та ефективно протидіяти хвороботворним чинникам. Соціальне здоров'я пов'язане з інтерпретацією цього складного багатовимірного феномену в контексті категорії «соціальне» і відображає особливу об'єктивну і суб'єктивну реальність, яка створюється безпосередньо через буття особистості в соціальних спільнотах. Ця реальність інтегрує риси, дії, вчинки людей, взаємини між ними, норми, цінності, знаки, символи. За критерієм соціального поширення розмежовують різні рівні прояву соціального здоров'я: індивідуальний, груповий і загальносоціальний. Психічне здоров'я характеризує стан основних психічних функцій учня як особистості, оптимальне його пристосування до змін середовища та досягнення психічного благополуччя. Духовне здоров'я відображає духовний світ особистості, сприйняття духовної культури людства, освіти, науки, мистецтва, релігії, моралі, стику тощо. У той або у інший спосіб здоров'я учня зв'язане із середовищем професійно-технічного навчального закладу та визначається ним.

Здоров'я майбутніх учителів початкової школи та освітніх середовищ вищого навчального закладу – це таке співвідношення протилежних категорій, коли кожна з них передбачає іншу, протистоять їй, визначається

нею. У цьому знаходить відображення сама суть діалектики як всезагального зв'язку. У зазначеній ліаді діє діалектична суперечність, чи єдність протилежностей, для розуміння якої потрібно звернутися до суті понять «середовище», «освітнє середовище» та «збереження здоров'я студента вищого навчального закладу».

Дефініція середовища як наукова категорія використовується у багатьох галузях наукового знання: філософії, соціології, економіці, психології, культурології, педагогіці. Загалом поняття «середовище» розуміють як оточення, сукупність соціальних, економічних, політичних і матеріальних умов різного характеру (природних та створених людиною), у яких розгортається діяльність людського суспільства та розвивається жива природа. Середовище вищого навчального закладу за законом детермінізму в освіті [2; 3], що репрезентує незмінну її однакову за всіх часів у всіх народів залежність педагогічних явищ, процесів і життедіяльності особистості (у тому числі й збереження здоров'я майбутніх учителів) від детермінант об'єктивного характеру, до яких належать, зокрема й освітнє середовище, в якому змінюється студент і формується його здоров'я. Методологічною основою об'єктивного закону детермінізму в освіті є філософське вчення про детермінізм, згідно з яким визнаються не довільний (визначений) характер буття речей, явищ, процесів, пояснюються природа і способи їх існування, причини змін і перетворень. Детермінізм стверджує, що зміни будуть яких явищ об'єктивної реальності здійснюються під впливом зміни інших речей і явищ та в них закорінені, що спричиняє визнання закономірного і детермінованого впливу характеру середовища, в якому відбувається професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи, на здоров'я збереження студентів вищого навчального закладу.

Оскільки створення середовища вищого навчального закладу (ВНЗ) належить до освітняних проблем, то логічно у понятійно-категоріальному апараті дослідження застосовувати поняття «освітнє середовище навчального закладу». У контексті нашого дослідження освітнє середовище розуміємо як

матеріальне і соціальне оточення особистості у процесі здобуття вищої освіти, що здійснює вплив на формування особистості студентів вищих навчальних закладів.

Різні аспекти впливу освітнього середовища на розвиток підростаючого покоління знайшли відображення у наукових дослідженнях І. Басвої, І. Булах, В. Вербицького, Н. Гонтаровської, І. Єрмакова, О. Коберника, Н. Кудикиної, Ю. Мануйлова, Л. Новікової, А. Петровського, О. Сухомлинського, А. С布鲁сової, В. Слободчикова, Л. Сохань та інших. В контексті досліджуваної проблеми продуктивним ставлення до студента як активного суб'єкта життедіяльності в освітньому середовищі, висвітлений у працях К. Абульханової-Славської, Б. Ананьєва, Г. Балла, Л. Божович, П. Блонського, В. Давидова, Д. Ельконіна, Я. Коломенського, О. Леонтьєва, В. Рибалки, Г. Щукіної, І. Якиманської та інших.

Одним із науково виважених підходів до створення освітнього середовища, сприятливого для збереження здоров'я студентів вищих навчальних закладів, є попереднє моделювання цього процесу. Моделювання розглядається у вицій професійній освіті як непрямий, опосередкований метод наукового пізнання об'єктивних педагогічних явищ та процесів, безпосереднє вивчення яких на початковому етапі є недоцільним у зв'язку із їх складністю. Моделювання ґрунтуються на застосуванні моделі як засобу дослідження. Його суть полягає в заміщенні досліджуваного педагогічного об'єкта або явища іншим, спеціально для цього створеним. Під моделлю розуміють уявну або матеріальну систему, яка, відображаючи чи відтворюючи об'єкт дослідження, може замінити його таким чином, що сама стане джерелом інформації про об'єкт пізнання [4, с. 310].

Моделювання спирається на операцію аналогія, коли знання, які одержують шляхом розгляду одного об'єкта (моделі) переносяться на предмет або процес, що вивчається у професійній або науково-педагогічній діяльності, зокрема, на процес створення здоров'язбережувального середовища. У такий спосіб відкривається можливість перенесення

інформації за аналогією від моделі до оригіналу – до реального педагогічного процесу. В цьому полягає сутність такого наукового методу, як моделювання.

Модель процесу створення здоров'язбережувального середовища вищого навчального закладу є уявною системою, яка, відображаючи чи відтворюючи досліджуваний процес педагогічної діяльності, заміняє його у такий спосіб, що надає можливість його панорамного огляду, чим гарантує високу продуктивність запропонованої моделі у процесі її реалізації на практиці.

Оскільки поняття «здоров'я» має багато аспектів і обумовлене багатьма чинниками, то розроблення моделі створення здоров'язбережувального середовища вимагає комплексного підходу. У розробці означеної моделі доцільно спиратися на зміст провідних філософських категорій, таких як «система», «принципи», «цінності» та поняттєво-категоріальний апарат педагогіки (мета, завдання, зміст освіти, класифікація педагогічних явищ, методи та прийоми, освітній процес, діагностування, контроль, оцінювання, результат тощо).

Запропонована модель створення здоров'язбережувального освітнього середовища охоплює такі компоненти: цільовий, мотиваційний, компонент принципів створення освітнього здоров'язбережувального середовища, компонент суб'єктів створення середовища, компонент класифікації освітніх середовищ, змістово-методичний, діагностувальний та результативний компоненти.

Цільовий компонент реалізує стратегічну мету: створення освітнього середовища, сприяливого для збереження здоров'я студентів ВНЗ.

Зміст мотиваційного компоненту полягає в тому, що загальним підґрунттям для розгортання усіх педагогічних явищ та процесів, їх внутрішньою сутністю є цінності, які вмотивують діяльність кожної людини. Цінності та мотиви зумовлюють професійну активність викладачів

щодо створення здоров'язбережувального освітнього середовища є джерелом збереження власного здоров'я студентів ВНЗ.

Компонент принципів створення освітнього здоров'язбережувального середовища охоплює такі з них: педагогічної доцільності, аксіологічний, забезпечення суб'єктності студентів вищого навчального закладу в процесі збереження власного здоров'я, індивідуалізації, професійної відповідальності викладачів ВНЗ, діяльнісний, принцип соціально-педагогічного партнерства, принцип синергетичності [2; 3]. Потрібно наголосити на методологічній позиції щодо провідної ролі студента як суб'єкта збереження власного здоров'я – лише від його вмотивованості та цілеспрямованості, знань, умінь, навичок, вольових зусиль залежатиме кінцевий результат – якість його здоров'я як особистісна цінність.

Крім того серед інших вирізняється принцип соціально-педагогічного партнерства щодо створення здоров'язбережувального освітнього середовища вищого навчального закладу. Його застосування випливає з реально діючого загального соціального закону, котрий розуміється як об'єктивний, стійкий і повторюваний причинний зв'язок між соціальними явищами, процесами, сторонами громадського життя, що виникає, виявляється і реалізується завдяки масовій діяльності і через діяльність людей [6, с. 99 – 139]. Згідно з означенням законом освітнє середовище ВНЗ не є відокремленим від життя суспільства, воно зв'язано з ним. Практикою доведено, що є можливість упорядкувати вплив соціального середовища щодо створення здоров'язбережувального освітнього середовища ВНЗ через організацію соціально-педагогічного партнерства, яке розглядається як форма педагогічно організованої соціальної або соціально-економічної взаємодії фізичних або юридичних осіб, суб'єктами якої є вищий навчальний заклад освіти та соціальні партнери. Модель створення освітнього здоров'язбережувального середовища буде неповною, якщо не врахувати суб'єктів вищої освіти, до яких передусім належать викладачі та студенти ВНЗ. Саме їх активність є джерелом створення здоров'язбережувального

середовища навчального закладу. На підставі зазначено виділяємо компонент суб'єктів створення середовища. Виділення студента як суб'єкта створення здоров'язбережувального середовища навчального закладу зумовлене специфікою педагогічної діяльності, спрямованої на формування особистості, здатної самостійно відтворювати та особистим ставленням та продуктивними діями зберігати власне здоров'я й не наносити шкоди здоров'ю інших людей.

Моделлю передбачено компонент класифікації освітніх середовищ, які поділяємо на навчальне освітнє середовище (середовище теоретичного навчання), позааудиторне освітнє середовище (середовище реалізації навчально-виховного процесу), освітнє середовище бази практики, побутове освітнє середовище. Кожен вид освітніх середовищ має свої цільове призначення, зміст, організаційні форми, методи та педагогічні технології здоров'язбережувальної діяльності вищого навчального закладу.

Змістово-методичний компонент спрямовує увагу на зміст здоров'язбережувальної діяльності в освітньому середовищі, передбачає її різноманітні організаційні форми, методи та технології. Моделлю створення здоров'язбережувального освітнього середовища передбачений діагностувальний компонент, функції якого реалізуються через застосування критеріально-діагностувального забезпечення. Виходячи із структури здоров'я, логічно основними критеріями здоров'язбереження студента вищого навчального закладу вважати: критерій здоров'я тілеснофізичної сфери особистості, критерій здоров'я психічної сфери особистості, критерій здоров'я соціальної сфери особистості, критерій здоров'я духовної сфери особистості. Кожен критерій розкривається через адекватні його змісту показники. Результативний компонент створення здоров'язбережувального освітнього середовища визначається опосередковано через стан здоров'я студентів вищого навчального закладу.

Висновки. Отже, моделювання процесу створення здоров'язбережувального освітнього середовища спрямовується соціальним замовленням та потребами майбутнього вчителя початкової школи, здатного

на основі власного здоров'я реалізувати себе у професійній діяльності та в особистому житті у нових соціально-економічних умовах. Запропонована модель створення здоров'язбережувального середовища охоплює компоненти: цільовий, мотиваційний, компонент принципів створення освітнього здоров'язбережувального середовища, компонент суб'єктів створення середовища, компонент класифікації освітніх середовищ, змістово-методичний, діагностувальний та результативний.

Список використаних джерел

1. Выготский Л. С. Собрание сочинений. В 6 т. Т. 2.: Проблемы общей психологии / Л. С. Выготский. – М.: Педагогика, 1982. – 504 с.
2. Кудикіна Н. В. Методологічне забезпечення наукових досліджень у сфері професійної освіти / Н. В. Кудикіна // Теоретичні питання культури, освіти та виховання : зб. наук. пр. / за заг. ред. Євтуха М. Б., уклад. Міхайліченко О. В. – К., 2009. – Вип. 38. – С. 31–40.
3. Кудикіна Н. В. Об'єктивні закони в акмеологічно-освітологічних дослідженнях / Н. В. Кудикіна // Освітологія – науковий напрям інтегрованого пізнання освіти : Всеукр. наук.-практ. конф., 15 груд. 2010 р. / МОН України, НАПН України, ГУОН КМДА, Київ. ун-т ім. Б. Грінченка та ін. / за заг. ред. Огнєв'юка В. О.; [редкол.: В.О. Огнєв'юк, Л.Л. Хоружа, С.О. Сисоєва, Г.С. Лозко]. – К., 2010. – С. 62–66 с.
4. Методика навчання і наукових досліджень у вищій школі: Навч. посіб. / С.У. Гончаренко, П.М. Олійник, В.К. Федорченко та ін.; За ред. С.У. Гончаренка, П.М. Олійника. – К.: Вища школа, 2003. – 323 с.
5. Рубинштейн С. Л. Проблемы общей психологии / С. Л. Рубинштейн. – М.: Педагогика, 1973. – 424 с.
6. Соціологічна енциклопедія / уклад. В. Г. Городяненко. – К.: Академідів, 2008. – 456 с.

Соломенцева Л. М.,

практичний психолог

ДНЗ «Ржищівський професійний ліцей»

ТЕХНИКИ ЕФЕКТИВНОГО ЗАСВОЄННЯ ІНФОРМАЦІЇ

Анотація. В статті розглядаються основні техніки ефективного засвоєння інформації, що сприяють формуванню в студентів навичок її